

איפה להתפלל בראש השנה, בירושלים או באומן?

נמסר בשם אדמו"ר ר' נחמן מברסלב כי רצונו שיפקדו את קברו (נרשם בספר חיי מוהר"ן שנדפס לראשונה 64 שנה אחרי פטירת אדמו"ר). ועוד אומרים, כי אמר כי אם יש איזו שהיא זכות לזה שבא לבקר קברו, האדמו"ר יוציא אותו מדיני גיהנום ועונשיו. במקום אחר נמסר בשם אדמו"ר ר' נחמן כי רצונו שיבואו אליו להתפלל בראש השנה (אמנם משמעות דבריו שמדובר בשעה שהוא בחיים, ולא הוזכר שיבואו לקברו). הודות לשתי מסורות הללו, עשרות אלפים פוקדים את קברו בראש השנה כל שנה ושנה. אבל נראה לנו סביר כי אם אמנם אמר הדברים הללו שנמסרו בשמו, כוונתו היתה לאלו שבחוץ לארץ שיבואו אליו ממקומותיהם בחוץ לארץ. אבל לא עלה על דעתו הטהורה שבשביל מטרה זו ינטשו את ארצו, כי יציאה זו מנוגדת וסותרת למה שכתוב בגמרא שלנו. כמובן לא יגיד ולא יצווה זאת אדם קדוש כמוהו. ונוכיח כאן טענותינו בעזרת ה', וכל בן תורה המחשיב את התורה יעיין וישקול הדברים (ולא מדובר כאן על "חדשים מקרוב באו" שחיו עד כה חיי חילוניות בזלזול קיום התורה ועכשיו באו להתעלות, ואין להם קשר הראוי לדברי חז"ל והלכה פסוקה. עליהם כמעט אי אפשר להשפיע, כי רק רגש שליט בהם ולא הגיון).

כאשר שלמה המלך ייסד את בית המקדש הוא האריך בתפילה נפלאה ומרתקת על מעלת המקום (מלכים-א, פרק ח'):

(כ"ח) "וּפְנִיתָ אֶל תְּפִלַּת עֲבָדְךָ וְאֶל תְּחִנָּתוֹ ה' אֱלֹהֵי לְשִׁמוֹעַ אֶל הַרְנָה וְאֶל הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר עֲבָדְךָ מִתְּפִלֵּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם".

(כ"ט) "לְהִיּוֹת עֵינֶיךָ פְּתוּחוֹת אֶל הַבַּיִת הַזֶּה לַיְלָה וַיּוֹם, אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַרְתָּ יְהוָה שְׁמִי שָׁם לְשִׁמוֹעַ אֶל הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר יִתְפַּלֵּל עֲבָדְךָ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה".

(ל) "וְשָׁמַעְתָּ אֶל תְּחִנָּת עֲבָדְךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתְפַּלְלוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה. וְאִתָּה תִשְׁמַע אֶל מְקוֹם שִׁבְתְּךָ אֶל הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַעְתָּ וְסִלַּחְתָּ".

וגם אם יצאו בני ישראל למלחמה, עליהם להתפלל דרך ירושלים: (מ"ד) "כִּי יֵצֵא עַמְּךָ לְמִלְחָמָה עַל אוֹיְבוֹ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּשְׁלַחְם וְהִתְפַּלְלוּ אֶל ה' דֶּרֶךְ הָעִיר אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ בָּהּ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בְּנִיתִי לְשִׁמְךָ".

ולכן פסקו חז"ל: "היה עומד בחוץ לארץ, יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל שנאמר 'והתפללו אליך דרך ארצם'. היה עומד בארץ ישראל, יכוין את לבו כנגד ירושלים שנאמר 'והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת'" (ברכות ל ע"א).

מכאן נוהגים כל בית ישראל כי מי שנמצא בחצי הצפוני של העולם מפנה את גופו לכיוון דרום כדי שפניו יהיו נגד ארץ ישראל. ומי שהוא בחצי הדרומי של העולם, מפנה את גופו לכיוון צפון כדי שפניו יהיו כנגד ארץ ישראל. ומי שהוא במזרח העולם, מסדר שגופו יהיה פונה בתפילה לכיוון מערב מול ארץ ישראל. ומי שהוא במערב העולם, מפנה גופו לכיוון מזרח כדי שיהיה גופו מול ארץ ישראל (רמב"ם הל' תפילה פרק ה, שו"ע או"ח סי' צד). ולכן ירושלים נקראת "תלפיות", כלומר: "תל שכל פיות פונים לו" (ברכות ל). ובכן כיצד יעלה על הדעת שמי שכבר נמצא בארץ הקודש והוא קרוב אל שער השמים יעזוב את המקום כדי להתפלל בארצות ניכר, על אדמה טמאה? ודאי דבר כזה לא עלה על דעת ר' נחמן זצוק"ל.

גדול בישראל שמו של ר' יעקב עמדין, והמפורסם אינו צריך להוכחה. והוא פוקח את עינינו בסגנון בהיר שלו: "ידוע שחובת המתפלל לכיון גופו כנגד ירושלים וכו'. ולא יספיק הרושם והרמז שאנו עושים לזכר ודוגמא בעלמא אלא היכא דלא אפשר. אז תעלה לנו הכוונה והמחשבה הטובה ותצטרף למעשה הנמנע [מאותו המתפלל] מפני האונס והסכנה וכו'. אמנם לא ישובח ולא תועיל הכוונה במקום שאין טענת אונס גמור. ולזה צריך כל אדם מישראל לעשות בלבו הסכמה קבועה ותקועה לעלות לדור בארץ ישראל ולהשתוקק להיות זוכה להתפלל שם לפני היכל מלך; אע"פ שחרב, לא זזה שכינה ממנו" (סידור ר' יעקב עמדין, מהד' אשכול, ח"א עמ' מג). וחזר על זה שם (בעמ' נ) "חזרנו לענין, מי שעושה בלבו הסכמה מוחלטת לעלות לא"י כשתשיג ידו, ומתעכב בחו"ל מפני ההכרח, אז (ורק אז!) תועיל לו כוונתו הטובה ותעלה לו, ותקובל תפילתו כאילו עומד בא"י נגד שער השמים".

הרי כותב דברים כדברנות: "לא תועיל הכוונה במקום שאין טענת אונס גמור". ושוב: "אז (!) תועיל לו כוונתו הטובה ותעלה לו, ותקובל תפילתו". זאת אומרת מי שיכול לעלות ואינו עולה לא"י, כל מה שהוא מפנה גופו לכיוון א"י הוא מעשה לעג, פולחן חיצוני, כי הרי אין לבו שם. ואיך תגיע תפילתו לשער השמים? והרי כך מפורש במדרש (תהלים, מזמור צ"א) על הפסוק "ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים" (בראשית כ"ח, י"ז). "מכאן אמרו: כי כל מי שהוא מתפלל בירושלים כאילו מתפלל לפני כסא הכבוד, ששער השמים הוא שם, ופתח פתוח לשמוע תפלה, שנאמר "וזה שער השמים", עד כאן לשונו.

ובכן העוזב מקום סגולה עליונה לתפילה, עיר הקודש ירושלים, והוא מפנה עורף וחוזר אחורה לצאת לחו"ל (ובמיוחד שכביכול הולך לארצות הגויים דווקא כדי שיקבלו תפילותיו) ודאי עושה נגד הדרכת התורה. מה נאמר על זה אם עושה זאת אפילו בראש השנה שאז זקוקים אנו לתפילה אמיצה ומוצלחת ביותר להועיל לנו לכל השנה?!

יש הבנה בנגלות התורה, ויש הבנה בסתרי התורה. ודאי אלו שיודעים פנימיות התורה הם במעלה העליונה להדריך לאחרים, לייעץ ולהועיל לאחרים. מגדולי

המקובלים הקדמונים, מתלמידי הרשב"א, היה ר' יוסף ג'קטיליה. דבריו כה עליונים שבשתי הלכות פסק כמוהו ר' יוסף קארו בבית יוסף ושו"ע שלו (לעניין תפילין במוסף ראש חודש, ולעניין ברכת הירח רק אחרי ז' ימים). והרי מכאן שהוא בר סמכא.

ר' יוסף ג'קטיליה כותב בעניין מעלת התפילה בארץ ישראל. ובהמשך דבריו כותב: "אבל כשישראל בחו"ל, כמה מערערים וכמה מקטרגים [כלומר מלאכי מעלה, השוטנים את ישראל] אצל תפילות הציבור, כל שכן אצל תפילת היחידים. שהרי כשישראל הם בחו"ל הם ברשות שרי האומות [הערת המעתיק: עיין רמב"ן, ויקרא יח, כה] ואין דרך לעלות תפילתם, שאין שערי שמים אלא בארץ ישראל! וכן הוא אומר ביעקב 'מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים'. ואם כן בחו"ל הכל סתום אצל השמים. וכו' וכו'. וכל המקטרגים של ישראל [כלומר המלאכים] בארץ האומות, כולם עומדים בין הארץ והשמים, כדמיון כותל ומחיצה להפסיק בין ישראל לאביהם שבשמים, והם נקראים "ענן המפסיק" וכו'. המבין פסוק זה יבין כמה מחיצות מעכבות בגלות". וכו'.

[וממשיך דבריו:] "דע כי תפילת א"י דומה למי שהוא צריך לדבר עם המלך וביתו קרוב למלך, ואין שטן ואין פגע רע ולא משחית בדרך. ותפילת חוצה לארץ דומה למי שצריך לדבר עם המלך וביתו רחוק מאד מן המלך, ויש בדרך כמה ליסטים, וכמה פגעים רעים וכמה חיות רעות. עתה ראה כמה אדם צריך ליזהר כדי שימלט מנזק הדרך. [ומסיים ענין זה] "דע כי כמה מעכבין ומקטרגים יש לתפילות ישראל, כשהן הולכות [מחו"ל] לירושלים, ע"י הכוחות הטמאות של עובדי כוכבים. ולפיכך יש לך להתבונן כמה אנו חייבים לטהר עצמנו ולהתכוון בתפילותינו בהיותנו מתפללים בחו"ל כדי שנהיה ראויים להתקבל לפני השם יתברך". (שערי אורה", סוף הספירה התשיעית).

אין לי ספק כי הרב הגדול, הרב משה מטראני (המבי"ט, בן דורו של ר' יוסף קארו) ראה דברים אלו הנ"ל של ר' יוסף ג'קטיליה, ועל פי זה כתב בספרו "בית אלהים" (שער התפילה, פרק חמישי) כי גם הנמצא בחו"ל, ככל שהוא קרוב יותר לארץ ישראל יש פחות מקטרגים מלמעלה על תפילתו. ולכן גם הנמצא בחו"ל אל לו להתרחק למקום גיאוגרפי רחוק עוד יותר (לענייננו: אוקראינה).

אותם "בעלי תשובה" הרוצים קרבת ה', דואגים על חטאיהם שעשו בהיותם חילונים. מה שמיוחס להרב מוהר"ן שהוא הבטיח להוציא אותם מגיהנום, פועל עליהם השפעה חזקה ביותר. אבל יש להם להתבונן כי לא ייתכן שיצליחו על ידי עבירה שעוזבים את ארץ הקודש ומקום הנורא ההוא ירושלים ששם שער השמים. כיצד נעשה מצוה על ידי עבירה? ובמיוחד שלפי תנאי הנסיעה בימיו של מוהר"ן לא היתה אפשרות לבני ארץ ישראל לבוא עד אומן (לא היו ספינות נוסעות בתחבורה מסודרת, וגם היו שודדי ים בדרך שתפשו יהודים ומכרו אותם כעבדים או עבור פדיון נפש בכסף רב). ודאי כי כוונת מוהר"ן היתה שיבואו אליו אנשים ממרחק סביר של שלושים או ארבעים ווערסט (ק"מ).

גם ידוע כי יש קבוצה (אמנם קטנה) של כמה מחסידי ברסלב הנמנעים מלצאת לאומן, והם מתפללים בבית כנסת ברסלב שבעיר הקודש ירושלים. הם הם המקיימים בחרדת קודש דברי חז"ל בגמרא שיש לעשות כל מאמץ להגיע לשער השמים, זו ירושלים, או לפי דברי המבי"ט להיות כמה שאפשר קרוב לו. אבל לצאת מאדמת הקודש? הס מלהזכיר. ועליהם אני ממליץ הלכה שאמרו חז"ל לעניין חלוקת "פאה" ממה שגדל באילנות. ידוע כי עץ אגוזים הוא גבוה וחלק וקשה לטפס עליו להגיע לענפיו, כי חלק מהמטפסים עליו יחליקו ויפלו. כאשר באים מאה עניים כדי לקבל מתנות עניים, רובם דורשים מבעל העץ שהוא עצמו (או שלוחו) יטרח ויעלה למעלה, יקטוף אגוזים ויוריד למטה, ויחלק בין המאה בצורה מסודרת. אבל אותו עני שהוא בריא, צעיר ורענן, הוא מכחיש אותם ואומר שאין זו מחובת בעל העץ, אלא כל עני יטפס ויקח לעצמו. והמוכשרים ירוויחו. אומר ר' שמעון (בר יוחאי) "אף בחליקי אגוזים, אפילו תשעים ותשעה אומרים 'לחלק' (ח' מנוקדת פתח) ואחד אומר 'לבוז' [כל אחד יחטוף ביזה לעצמו], לזה שומעים שאמר כהלכה!" (פאה, פ"ד מ"א).

כלומר כשהדין ברור, אין ללכת אחרי הרוב, כי טועים הם. גם בענייננו, אותם מקצת חסידי ברסלב האוחזים בשיטה שאין לעזוב את ארץ הקודש [כי לדעתם ר' נחמן מעולם לא התכוון לזה] הם הצודקים, ולא הרוב אפילו יהיו מאות ואלפים.

אינני יודע אם שכנעתי יהודים שהם "חדשים מקרוב באו" ורחוקים מריח התורה, אבל ירא שמים ובן תורה בודאי יחוש לדברינו ולא יצא מארץ ישראל, ואפילו כדי להתפלל. בפרשתנו כתוב "תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה'" (דברים י"ב, כ"ו). איזה מקום הוא זה? זהו ירושלים, ולא אומן.